

Posudek oponenta diplomové práce

Vysoká škola:	Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta:	Právnícká
Katedra:	Katedra mezinárodního a evropského práva
Diplomant:	Vojtěch Šácha
Téma diplomové práce:	Autonomní zbraňové systémy z pohledu mezinárodního práva
Vedoucí diplomové práce:	JUDr. Martin Faix, Ph.D., MJI
Oponent diplomové práce:	Mgr. Petr Stejskal, Ph.D., LL.M.

Výběr tématiky práce a její aktuálnost a novost

Diplomant si jako téma své diplomové práce zvolil téma, které je velmi aktuální. Jedná se sice o téma, které už bylo zpracováno v poměrně velkém množství aktuálních zdrojů, ale pro jeho neustálý rozvoj a přetrvávající nejasnosti je vhodné se tématem odborně zabývat. Dalo by se konstatovat, že téma je rovněž poměrně náročné, takže jeho volbu pro diplomovou práci oponent hodnotí kladně.

Formální stránka práce

Po formální stránce oponent nemá k práci větších výhrad, text je jasně členěn, autorův jazyk je srozumitelný. Z hlediska gramatického práce trpí chybami zejména ve shodě přísudku s podnětem. Stylistiky je pak nevhodné, že na mnoha místech používá vyprávění v první osobě, subjektivní hodnocení či laické výrazy („jsem zamýšlel“, „mně osobně“, „neměly valného účinku“ apod.).

Práce celkově po formální stránce odpovídá požadavkům kladeným na psaní kvalifikačních prací dle směrnice děkanky PF UPOL S 2/2010.

Obsahová stránka a charakter práce

Co se týče struktury práce, na první pohled se jeví uspořádání kapitol jako logické. Po přečtení práce musí oponent však konstatovat, že obsahově struktura práce není koherentní. Už samotný úvod práce začíná formulací několika výzkumných otázek a struktury práce, kdy kontext autonomních zbraňových systémů (dále jen AZS) je čtenáři vysvětlen až v jakési podkapitole úvodu s přídomkem „aktualizace.“ Oponentovi práce se také k porozumění terminologie autonomnosti u AZS jeví jako dostatečně rozsáhlá část podkapitola 2.2 Definice autonomních systémů bez nutnosti zahrnovat část 2.1. Byť i v části 2.2 mohlo být využito širšího spektra literatury, zejm. odborné mezinárodně-právní. Autor definuje tzv. třetí kategorii AZS na základě

víceméně jednoho zdroje, navíc datovaného do roku 2018, takže je otázka, zda reflektuje vývoj odborné debaty z posledních let. Podkapitola 2.1 se pak jeví jako zbytečně rozsáhlá, bez přímé aplikace zde uvedených úvah do právní analýzy v následujících kapitolách. Dále je ze systematického hlediska nejasné, proč první podkapitola třetí kapitoly, zaměřené na rovinu ad bellum, do značné šířky pojednává o rozvoji, charakteru a pramenech práva ozbrojených konfliktů.

Co se týče použitých zdrojů, diplomant reflektuje zahraniční literaturu, pracuje také s množstvím zahraničních zdrojů a poměrně velkým množstvím primárních zdrojů. Byť je škála použitých zdrojů je dostačující a oponent práce je přesvědčen o tom, že s nimi autor do hloubky pracoval, jejich zapracování do textu na některých místech mohlo být preciznější, zejména v otázce výběru typu zdroje pro podložení zásadních tvrzení. Například na s. 24 v popisu principu přiměřenosti je odkazováno na národní nezávazný dokument nebo webové stránky Českého červeného kříže, když existují primární zdroje těchto pravidel v podobě Ženevských úmluv a dodatkových protokolů k nim, autoritativních komentářů MVČK nebo odborné literatury.

Z hlediska obsahu a úrovně analýzy oponent konstatuje následující. V první řadě je nutné poznamenat, že na několika místech práce autor uvádí tvrzení, která jsou přinejlepším nepřesná, někdy snad až nesprávná. Mnohdy autor při snaze popsat pro téma významný institut používá velmi neodbornou až laickou terminologii (viz např. s. 24 tvrzení, že „Princip proporcionality má za cíl vymezit hranice v používání zbraní takovým způsobem, aby konkrétní zbraně byly používány s konkrétním cílem“). Dále je velmi zavádějící např. tvrzení na s. 13, že MHP „zakazuje použití zbraní, jako je pozemní mina.“ Oponent se také neztotožňuje s autorovým pojetím vývoje MHP a pravidel ius ad bellum (např. tvrzení na s. 21: „Trend, který se snažil spíše potírat vůbec vznik a vedení válek jako takových byl vystřídán pojetím, které bylo zaměřené především na tvorbu pravidel pro vedení válek“). Na s. 21 pak také není jasné, proč autor jako příklad smlouvy, které se „omezovaly pouze na užší okruh subjektů,“ a „většinou tyto smlouvy byly pouze dvoustranné nebo byly omezené pouze na konkrétní konflikty“ uvádí St. Petěrburskou deklaraci z roku 1868. Není zde jasné, jak byla omezena co do okruhu subjektů nebo na jaký konkrétní konflikt se měla vztahovat. Smlouva nebyla bilaterální, krátce po jejím přijetí k ní přistoupilo 19 státních útvarů, včetně několika mocností, tehdy poměrně významná část mezinárodního společenství. Věcně se pak vztahovala na „válku“ mezi smluvními stranami, ne na konkrétní konflikt. Autorovo pojetí vztahu a vývoje rovin ius ad bellum a MHP (první tři věty podkapitoly 3.2) je oponentovi místy nesrozumitelné (autor zde tvrdí, že MHP pracuje s rovinou ius ad bellum i rovinou ius in bello). Konečně, autorovo chápání časové posloupnosti rovin ad bellum a in bello je také velmi zjednodušující, když v zásadě tvrdí (na s. 23), že se nejdříve aplikují pravidla ius ad bellum, a to ve fázi, kdy ještě nedošlo k ozbrojenému útoku. Už vůbec pak není jasné, jak řešení vztahu těchto rovin přispívá k řešení výzkumné otázky.

Co se pak týče provedené analýzy v rámci konkrétních kapitol, tak vyřešení otázky „zvyšování pravděpodobnosti narušení mírového stavu v závislosti na zvyšující se dostupnost autonomních zbraňových systémů,“ kterou si autor stanovil v úvodu práce pro kapitolu druhou, zde zcela chybí (ostatně otázka zvyšování pravděpodobnosti se jeví jako mimoprávní, spíše empirická, pro kterou v práci absentují data). V rámci třetí kapitoly se k samotnému jádru (tedy otázce, jak je použitím autonomních zbraňových systémů možné porušit zákaz použití síly nebo ohrozit nebo porušit mír či spáchat útočný čin dle znění čl. 39 Charty OSN), autor dostává až po cca 7 stranách velmi popisného a obecného textu, přičemž jí věnuje pouze dva odstavce (!). V této krátké analýze

přichází se zjištěním, že zákaz použití síly lze autonomními zbraněmi porušit v zásadě stejně, jako těmi neautonomními, protože čl. 2 odst. 4 Charty OSN nespécifikuje druh vojenské aktivity, resp. násilí, které musí být použito k jeho porušení.

Poměrně překvapivě už v podkapitole 3.2 autor popisuje prameny a vlastní obsahová pravidla práva ozbrojených konfliktů a dochází zde k poměrně zásadním závěrům, že v praxi ozbrojených konfliktů dochází k nefunkčnosti některých principů MHP, zejména principu proporcionality. Autor zde celkem přesvědčeně „vyvrací úplnou funkčnost“ některých principů, bez provedené analýzy nebo odkazu na zdroj. Také není zcela jasné, v čem je tento závěr podstatný pro následující části práce.

Čtvrtá kapitola se podle svého názvu zaměřuje na autonomní zbraňové systémy a požadavky MHP, téma velmi zajímavé a do diplomové práce vhodně zařazené. V prvních třech podkapitolách diplomant poměrně podrobně popisuje vybraná obecná pravidla MHP, včetně například pravidel týkajících se poškozování životního prostředí, jakož i pravidla týkající se jaderných, biologických nebo konvenčních zbraní, vč. například otázky nášlapných min. V těchto popisech autor věnuje značnou pozornost zakotvení těchto pravidel. Relevance takového popisu pro ústřední téma – autonomní zbraňové systémy – je zde nejasná (autor se k tématu autonomních zbraní částečně vrací na s. 41). Od s. 42 pak začíná předposlední část čtvrté kapitoly věnující se možné aplikaci omezujících pravidel na tento druh zbraní. Tato (dle oponentova úsudku) klíčová část je velmi krátká, přičemž k zásadnímu právnímu závěru o nemožnosti zákazu autonomních zbraní na základě stávajících pravidel autor dochází už v první větě. V celé této podkapitole pak není jediný odkaz na odbornou literaturu či jiný zdroj podporující autorovu argumentaci. Právě tato část práce je přitom velmi zajímavá a dle oponentova názoru jí mohl být věnován mnohem větší prostor a analýza. Například otázku, zda „autonomní zbraňové systémy jsou schopné dostatečného rozlišování, nezpůsobují nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy nebo nepůsobí vážné škody na životním prostředí“ nechává diplomant nezodpovězenou. Byť některé své úvahy opírá o typ munice (biologická zbraň) nebo vlastnost zbraně (nerozlišujícího charakteru), závěry typu „Kdyby rozlišovací schopnost systému byla mizivá, až nulová, byl by takový systém zcela jistě označen za zakázaný.“ jsou dle oponentova úsudku poměrně zřejmé.

Poslední podkapitola (4.5) řeší otázky odpovědnosti za porušení pravidel MHP, nicméně i zde jsou terminologické nepřesnosti. Například při zkoumání individuální odpovědnosti fyzické osoby za porušení pravidel MHP zde autor vlastně aplikuje odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva trestního, protože aplikuje skutkové podstaty z Římského statutu. Celkové zaměření této podkapitoly pak není zcela jasné, nepřináší žádné zásadní poznatky (relevantní z hlediska otázek mezinárodní odpovědnosti by například byla relevance nahodilé události, omylu či chyby způsobené autonomní zbraní a její vliv na případné vyloučení odpovědnosti státu, dále pak například otázka rozložení odpovědnosti mezi uživatele a dodavatele zbraňového systému apod.).

Závěr práce pak příliš nepomáhá čtenáři pochopit výsledek autorova bádání a uvažování v předchozích textech. Autor zde z ničeho nic přichází s překvapujícím závěrem, že autonomní zbraně jsou nebezpečné především z důvodu provádění útoků „na velké ploše,“ čímž by se daly přirovnat ke zbraním hromadného ničení. Tento závěr dle oponentova názoru nezohledňuje pravou podstatu autonomních zbraňových systémů a neřeší jejich použití na operační či taktické úrovni. Autor dále doporučuje přijetí nové kogentní úpravy s pouze omezeným počtem výjimek, což oponentovi práce evokuje neporozumění termínu kogentní právní normy. Tvrzení, že „Výjimky

by, dle mého názoru, měly spočívat v použití autonomních zbraňových systémů pouze v případech, kdy by bylo možné vyloučit porušení všech aktuálních norem mezinárodního práva“ je pak čistá definice kruhem. Nutno tedy ocenit, že autor se na otázky nastolené v úvodu své práce snaží odpovědět a zcela je neopominul (zda je nutná regulace, jak by mohla vypadat), bohužel se mu to ale povedlo jen velmi obecným způsobem. Oponent práce proto bude rád, pokud se při ústní obhajobě diplomant pokusí některé své myšlenky více rozvést.

Závěrem lze shrnout, že byť se práce věnuje velmi zajímavému a aktuálnímu tématu, je velmi popisná a samotné analýze právních problémů s AZS se věnuje jen velmi omezeně a nepřináší zásadní poznatky, pouze obecná konstatování a mnohdy příliš zjednodušující nebo nepodložené závěry. Obecně jsou velké části textu věnovány popisu základních pravidel, zejména jejich pramenům. Pasáže, kde k nějaké analýze, úvahám či předkládání argumentů dochází, jsou často založeny na názorech autora, bohužel bez reflektování odborné literatury, kritické analýzy závěrů relevantních odborníků apod. Jinými slovy, názor autora je samozřejmě relevantní součástí analýzy (a oponenta práce zajímá), ale v odborném textu musí být založen na/konfrontován s odbornou diskuzí vedenou v odborných textech, kterých je v oblasti autonomních zbraní už poměrně velké množství.

Závěr a hodnocení práce:

„D-E“

Při obhajobě diplomant odpoví na následující dotazy:

- 1) Na s. 23 uvádíte, že „(..) pravidla ius in bello platí obecně pro ozbrojené konflikty mezi dvěma stranami, přičemž nezáleží na povaze aktérů konfliktu.“ a že „(..) principy ius ad bellum, hlavně obecný zákaz použití síly, se vztahují pouze na použití síly posuzované právě podle povahy konkrétního ozbrojeného konfliktu.“ Upřesněte.
- 2) V podkapitole věnující se odpovědnosti státu přinášíte závěr, že stát může být odpovědný za porušení MHP za předpokladu, že „autonomní zbraňové systémy se stanou pevnou součástí ozbrojených sil daného státu.“ Je tedy možné se vyhnout požadavkům MHP tím způsobem, že AZS daný stát „napevno“ nezačlení do svých ozbrojených složek, ale bude je využívat například ad hoc způsobem či jednorázově? Argumentujte.
- 3) Na s. 43 své práce uvádíte, že „systém nedisponující zcela neomylným softwarem (například s úspěšností 80%) pro rozlišování civilistů a kombatanů by mohl být nasazen k zabezpečení demilitarizovaného pásma, bez toho, aby porušil zákaz použití nerozlišujících zbraní. Oproti tomu v případě, že by stejný systém byl použit k hlídkování na území s častým výskytem civilistů, by byl zákaz použití nerozlišujících zbraní porušen. Vysvětlíte prosím, na základě jakých úvah je legálnější používat zbraň s velkou chybovostí v rozlišování v demilitarizovaném pásmu, tedy v oblasti, kde se nevyskytují žádné vojenské jednotky, zbraně či technika, oproti ostatním oblastem.

V Olomouci dne 24. června 2024

Mgr. Petr Stejskal, Ph.D., LL.M.